

DUŠAN DRBOHLAV

IMIGRACE A INTEGRACE CIZINCŮ V ČESKU: NĚKOLIK ZASTAVENÍ NA CESTĚ ZEMĚ V JEJÍ MIGRAČNÍ PROMĚNĚ Z DAVIDA NA TĚMĚŘ GOLIÁŠE

DRBOHLAV, D. (2011): Immigration and Integration of Foreigners in Czechia: Some Thoughts on the Country's Migration Transition from a David to a Near Goliath. *Geografie*, 116, No. 4, pp. 401–421. – The objective of this article is to summarize, or rather to emphasize, important findings from selected research projects carried out in Czechia regarding international migration and the integration of foreigners. The primary topics of the article include Czechia's migration position among other Central and Eastern European countries, illegal residence and the unauthorized economic activities of immigrants, the spatial organization of foreigners, forms of integration of foreigners and migration/integration policy. The introduction and application of the so-called "migration cycle" concept form the conceptual basis of the article. Emphasis is given primarily to the fact that Czechia's migration (and integration) situation is unique among the countries of Central and Eastern Europe, due to its relatively advanced state of development. This is true both in terms of quantitative parameters and in light of their qualitative manifestations, including instruments for process management – i.e. the advanced and developed nature of migration and integration policies. This fact goes hand in hand with the evident convergence of Czech migration and integration tendencies with those known to exist in other developed immigration countries of Western Europe – with one exception: the spatial concentration of foreigners. This indicator does not yet approach the parameters (intensity and forms) known in more developed regions of the world.

KEY WORDS: immigration – immigrant integration – migration cycle – Czechia.

Príspevek byl zpracován v rámci výzkumného záměru MSM 0021620831 „Geografické systémy a rizikové procesy v kontextu globálních změn a evropské integrace“.

Úvodem

Daný příspěvek má jeden hlavní cíl, kterým je shrnutí, resp. také zdůraznění vybraných důležitých poznatků z výzkumů na poli mezinárodní migrace a integrace cizinců, které se realizovaly na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze¹. Dílčími diskutovanými tématy budou

¹ Jde o vybrané výzkumné aktivity posledních cca sedmi let v rámci plnění úkolů projektu výzkumného záměru Geografické sekce Přírodovědecké fakulty UK v Praze č. MSM 0021620831 „Geografické systémy a rizikové procesy v kontextu globálních změn a evropské integrace“ financovaného MŠMT ČR, případně doplňkově v rámci dalších grantů. Autor tohoto článku je tak mnohdy pouze jakýmsi mluvčím širšího výzkumného týmu, neboť většina vzniklých studií, na kterých je příspěvek založen, je společným dílem více autorů (viz literatura a autorova spolupráce zejména s D. Džúrovou, L. Medovou (Lachmanovou), E. Janskou, Z. Čermákem, D. Čermákovou a dalšími). Půjde

následující bloky, které vytvářejí poměrně pestrou mozaiku pohledu na sám o sobě velmi vnitřně strukturovaný migrační proces: migrační pozice Česka mezi ostatními zeměmi střední a východní Evropy, nelegální pobyt (včetně nelegálního příchodu do země) a neoprávněné ekonomické aktivity migrantů², prostorová organizace cizinců, formy integrace cizinců³ a migrační/integrační politika⁴.

Konceptuální kostrou tohoto příspěvku je vysvětlení migrační reality v širších souvislostech tzv. „migračního cyklu“. Právě také v duchu aplikace filozofie tohoto konceptu se v závěru tohoto článku budeme zabývat pozicí Česka v rámci daného cyklu, resp. zda se migrační a integrační realita Česka přibližuje, či naopak vzdaluje trendům známým z mnoha jiných vyspělých migračních zemí (viz též Drbohlav 2002). Pohled na charakter dané trajektorie je hodnocen z hlediska počtů migrantů (migrační stavy i toky), podmíněností a mechanismů migračního procesu (jak legální, tak neoprávněná migrace), tak i z hlediska povahy a vývoje migračních politik a praxe.

Důležitou perspektivou pohledu na danou problematiku je snaha o poznání rizik souvisejících s přeshraniční populační mobilitou i integrací cizinců do majoritních, hostitelských společností, a to na různých měřítkových úrovních (od individuální až po globální dimenzi). Jde o rizika povahy psychologické, ekonomické, sociální, kulturní, demografické i ryze bezpečnostní. Ač tuto problematiku v příspěvku přímo nediskutujeme, není pro to zde prostor (blíže viz Drbohlav, Lachmanová 2008; Drbohlav, ed. 2008; Drbohlav a kol. 2010), mnohá z prezentovaných témat ji implicitně zahrnují. Na druhé straně to však neznamená, že proces mezinárodní migrace a integrace cizinců je doprovázen pouze negativními okolnostmi. Naopak, kromě rizik, z nichž mnohá nebudou nikdy či do důsledků naplněna, v sobě migrace obsahuje i celou řadu příležitostí, výzev, celkově velkých potenciál.

Konceptuální rámec

Podstatou myšlenky konceptu tzv. migračního cyklu je historicky nezvratný posun, kdy v souladu s probíhající modernizací se země mění ze země saldově

---

tedy o určitou „inventarizaci skladu“ a „ukázkou vybraného zboží ve výloze“. Pozornost je soustředěna na Česko.

² Ty zahrnují jak nelegální, tak kvazi-legální ekonomickou aktivitu: „Nelegální ekonomickou aktivitou migrantů rozumíme situaci, kdy migrant nemá příslušné povolení k pobytu a současně i k práci/podnikání, nebo má příslušné povolení k pobytu (např. turistické vízum), ale nelegálně pracuje či podniká (nemá povolení k práci nebo podnikání). Kvazi-legální ekonomickou aktivitou míníme to, když migranti sice mají pobyt i práci/podnikání legálně zajištěné, ale jiným způsobem hrubě porušují zákony (o zaměstnanosti, živnostenský atd.), např. pracují v jiném regionu, odvětví nebo profesi nebo u jiného zaměstnavatele, než mají povoleno, pašují zboží, neoprávněně užívají tzv. ‚Švarc systému‘ – skrytá zaměstnanost ‚podnikatelů‘ apod.“ (Drbohlav 2008b, s. 23)

³ Pojem integrace je v tomto článku chápán v nejširším slova smyslu – jako začleňování cizinců do různorodých struktur majoritní společnosti.

⁴ V tomto příspěvku pomíjíme důležité demografické aspekty spojené s pobytem imigrantů v cílové zemi, resp. v Česku. Tato problematika je poměrně detailně rozpracována, zejména ve vazbě na tzv. koncept náhradové migrace (Replacement Migration 2000), v příspěvcích Burcina, Drbohlava, Kučery 2007, 2008.

emigrační na zemi saldově imigrační (původně např. Davis 1974; Dassetto 1990; nově Okólski, ed. 2011; Arango 2011; Fassmann, Reeger 2011⁵).

Samotná modernizace jako taková spočívá v revolučních ekonomických a sociálních změnách, které započaly v Evropě, kulminovaly v době renesance a následně se rozšířily po celé planetě (Drbohlav a kol. 2009b). Tento komplikovaný, mnohotvárný a vnitřně diferencovaný proces může být též nazýván komplexní revolucí (viz Purš 1973) či globální revolucí moderní doby (Pavlík 1977). Ta se skládá z několika „dílků subrevolucí“, které se dotýkají populačních, ekonomických, politických a sociogeografických systémů (Pavlík 1977) stejně jako též kulturních a civilizačních procesů (viz Havelka, Müller 1996). Jak také Pavlík (1977) zdůrazňuje, klíčové je to, že dané procesy globální revoluce ještě nebyly ukončeny a jednotlivé její komponenty se nacházejí v rozličných stádiích historického vývoje. V realitě tak můžeme především upozornit na průmyslovou revoluci, proces urbanizace, demografickou revoluci, ale rovněž na více současné hluboké post-industriální (viz Bell 1973) specifické změny hodnot, struktur a chování vedoucích např. k demokratizaci, emancipaci, zvyšování vzdělanosti, informační revoluci, vědecko-technické revoluci, druhému demografickému přechodu atd. (blíže např. Harvey 1989; Giddens 1990; Bauman 1991; Inglehart 1997).

Paralelně s těmito společenskými změnami se postupně proměňuje (z hlediska kvantitativního) i charakter migračního salda na úrovni jednotlivých zemí (viz např. Zelinski 1971; Massey 1988; Cohen 1995; Zlotnik 1999; Chiswick, Hatton 2002). V čase se však rovněž mění charakter samotných migračních pohybů – zejména z hlediska intenzifikace a diverzifikace prostorové mobility (viz např. Zelinsky 1971; Canzler, Kaufmann, Kesselring 2008; Engbersen, Snel, de Boom 2009; Engberses 2011; Okólski 2011).

Zastánci nového pojetí konceptu migračního cyklu i v souladu s výše naznačenými skutečnostmi deklarují, že hlavními hybnými silami změn migrační situace je demografický, politický a ekonomický vývoj, včetně etablování tzv. migračního paradigmatu a migrační politiky do života společnosti, a to jak v zemi cílové, tak zdrojové (Fassmann, Reeger 2011). V souladu s posunem po „trajektorii modernizace“ se tak země logicky odlišují i v tom, v jakém vývojovém stádiu se nachází jejich migrační situace⁶.

Prvou testovací platformou daného konceptu bylo komplexní zhodnocení a následné porovnání charakteru migrace a jejího vývoje ve třech skupinách

⁵ V „novém pojetí“ je koncept zatím vztahován na Evropu a jeho naplnění předpokládá nutnost svobodného, demokratického zřízení.

⁶ V konceptu se operuje se dvěma základními pojmy (Okólski 2011; Fassmann, Reeger 2011): migrační cyklus a jeho fáze („phases“) a migrační (případně imigrační) přechod („transition“) a jeho etapy/stádia („stages“). *Migrační cyklus* vystihuje třífázový posun evropských zemí ze stavu vyznačujícího se převládající migrační ztrátou obyvatelstva do situace s převládajícím migračním ziskem (výrazně pozitivním migračním saldem). Jde o proces nespojitě povahy složený z velmi odlišných fází, vystihující jakýsi ideální přerod. Takzvaný *migrační přechod* je prostřední fází migračního cyklu a zachycuje samotný multietapový přerod ze stavu imigrační nevyvinutosti do stavu imigrační zralosti (de facto samotnou transformaci z emigrační na imigrační zemi). Povaha migračního přechodu a jeho etap (tzv. „preliminary“, „take-off“, „expansion“ a „maturity“) v jednotlivých zemích odráží jejich specifčnost a historickou zkušenost. Migrační přechod tak představuje krátkodobější a empiričtější orientovaný pohled (Okólski, ed. 2011; viz též Drbohlav a kol. 2010).

evropských zemí (Okólski, ed. 2011⁷; Grabowska-Lusinska, Drbohlav, Hárs 2011). Hlavní premisou bylo, že poměrně úspěšně se transformující země střední Evropy (Česko, Maďarsko a Polsko) budou procházet podobnou migrační trajektorií, jakou ve třetí čtvrtině 20. století prošly země jižní Evropy (Itálie, Španělsko, Řecko a Portugalsko). Ty se poměrně rychle po své ekonomické integraci do „západních“ struktur kontinentu proměnily z tradičně emigračních na významné póly globální migrační atraktivity. Poněvadž před nimi, téměř o čtvrtstoletí dříve, obdobnou transformaci prodělaly také západoevropské země, předpokládá se, že po ekonomické a politické integraci s vyspělou Evropou se rovněž i migrační vzorec střední (a východní) Evropy bude obdobně proměňovat a region se stane významně migračně ziskovým. Koncept nepředpokládá „lineární a bezkonfliktní vývoj“ po nastíněné trajektorii. Naopak kromě společných rysů, jakými je mimo jiné sdílení obdobných demografických a ekonomických trendů – zejména snižující se role přirozeného přírůstku, rostoucí střední délka života společně s výrazným stárnutím populace a rostoucí poptávkou po pracovní síle (viz např. Economic 2006; Fialová, ed. 2009) – jsou také zdůrazňovány důležité specifické rysy. Ty mimo jiné odrážejí geografickou polohu, historické migrační vazby a trasy stejně jako např. širší mezinárodní geopolitické i ekonomické souvislosti, ve kterých se transformace odehrává. Všechna tato specifika způsobují vychýlení z přímočarosti vývoje a tak stojí za tím, že v daný čas se země nacházejí v různých vývojových etapách, resp. případně i fázích daného cyklu. Vlastní „zrání daného migračního režimu“ také mimo jiné souvisí s procesem učení, kdy se země učí soužití s cizinci, resp. také řízení migrace i integrace cizinců do své většinové společnosti, a to na základě přebíraných zkušeností od zemí zkušenějších nalézajících se ve vyšších fázích migračního cyklu. Podstatnou podmínkou završení celého cyklu je např. také to, že se migrační/integrační otázky stanou přirozenou a nedílnou součástí každodenního života celé společnosti (Fassmann, Reegeer 2011).

Ač myšlenka migračního cyklu jako takového není úplně nová (viz např. Davis 1974⁸ a především Dassetto 1990 nebo v současném podání Okólski, ed. 2011) není koncept zdaleka dopracován⁹, jde o pokus, který umožňuje určitým zajímavým a podnětným způsobem v obecnější rovině systematizovat vývoj mezinárodní migrace v čase a prostoru. Povaha konceptu migračního cyklu mimochodem jednoznačně koresponduje s Castlesovým voláním po cestě kupředu v rozvoji konceptuální kostry, která bere procesy sociální transformace jako odrazový můstek k pochopení měnících se vzorců populační mobility

⁷ Autor tohoto příspěvku, jakož i další členové výzkumného centra GEOMIGRACE katedry sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty UK v Praze se podíleli na této analýze jak s podporou projektu 6. RP EK „IDEA“ (<http://www.idea6fp.uw.edu.pl/>), tak i VZ č. MSM 0021620831.

⁸ Davis (1974) v této souvislosti mluví o migračním „obratu/zvratu/změně“ („migratory reversal“), který konkrétně dokumentuje na příkladu Švédska, jež se přechyloje z migračně saldově ztrátové země do ziskové již v polovině 30. let 20. století.

⁹ Jde zejména 1) o doposud do určité míry nesladěné přístupy proponentů daného konceptu a z toho vyvěrající nevyjasněnosti (viz Okólski 2011; Arango 2011; Fassman, Reegeer 2011); 2) o chybějící výběr charakteristik a jejich parametrů, které by signalizovaly, kam zemi zařadit z hlediska příslušné etapy migračního přechodu; 3) o nevyjasněnost role imigračních toků versus migračního salda i jejich parametrů z hlediska kvalifikování se především do tzv. zralé fáze migračního cyklu; 4) o absenci možného rozvinutí aplikace konceptu mimo evropský kontinent atd.

(Castles 2010). Rovněž tak jeho zdůraznění holistického přístupu, kontextuality či historizujícího přístupu v budování konceptů migrace jednoznačně ladí s konceptem migračního cyklu (Castles 2010; Okólski, ed. 2011).

Migrační situace Česka v kontextu ostatních post-komunistických zemí střední a východní Evropy

Migrační situace Česka v rámci nových členských zemí EU (vzniklých z bývalého sovětského bloku) je dlouhodobě do jisté míry výjimečná (viz Drbohlav 2006) a plyne z její mimořádné migrační atraktivity v rámci tohoto regionu. Tu je možné doložit jak na absolutních počtech přistěhovalých, tak i na absolutní i relativní výši migračního salda a nakonec i na podílu cizinců na populaci cílové země (viz tab. 1 a 2). Především v absolutních počtech cizinců na území a přistěhovalých, resp. také ve výši absolutního migračního salda nemá Česko mezi ostatními zeměmi střední a východní Evropy v současné době konkurenta, ba co více, Česko v konci minulé dekády patřilo z hlediska počtu přistěhovalých a výše migračního salda k vůbec nejatraktivnějším zemím celé EU¹⁰.

Situace se od roku 2009 v drtivé většině zemí poměrně významně mění, a to díky probíhající globální ekonomické krizi. Z hlediska dlouhodobých trendů je však toto možné považovat pouze za dočasné vychýlení stabilněji založených podmínek. Česku se v relativním vyjádření podobá pouze Slovinsko. Situace v pobaltských zemích (zejména v Lotyšsku a Estonsku) je zkreslena dlouhodobou přítomností ruské menšiny, která vstupuje do databází jako populace cizinců, nicméně vlastně nereprezentuje současné migrační pohyby. Na základě dostupných dat¹¹ tak lze celou skupinu daných zemí rozdělit do tří skupin – za výrazně atraktivní Česko a Slovinsko se v odstupe řadí Maďarsko a poté Slovensko (všechny tyto země mají v současnosti pozitivní hodnoty migračního salda). Na druhé straně pobaltské země a Bulharsko a v absolutním vyjádření pak především Rumunsko a Polsko migrací skutečně masivně ztrácejí svoji populaci¹². Z hlediska charakteristik migračních toků je zejména podstatné, kdo imigruje do dané země. V tomto se skupina zemí střední Evropy (Polsko, Česko, Maďarsko, Slovensko) sobě do jisté míry podobá, neboť tyto země mají nejvyšší podíly imigrantů pocházejících z ostatních zemí EU (tab. 2).

Co stojí za výraznou migrační atraktivitou Česka, které, stejně jako ostatní postkomunistické země, mělo na úplném počátku 90. let minimum

¹⁰ V roce 2008 mělo Česko v absolutním vyjádření čtvrté nejvyšší saldo mezinárodní migrace v EU-27 (Drbohlav, Medová 2010).

¹¹ V příspěvku využítá data EUROSTAT zohledňují především trvalou a dlouhodobou migraci. Nepodchyceny tak zůstávají trendy spojené s krátkodobějšími, nicméně často cirkulačními pohyby aplikovanými však v dlouhodobé strategii především ve spojitosti s pracovními aktivitami v „bohatém zahraničí“.

¹² Např. oficiální polská data ukazují, že 2,21 milionu Poláků migrovalo za prací v roce 2008, přičemž z tohoto počtu jich 650 000 pobývalo ve Velké Británii (Iglicka, Ziolk-Skrzypczak 2010). Odhaduje se, že více než 1,5 milionu občanů Rumunska pracovalo v roce 2007 v zahraničí; další odhady průměrného počtu dočasných emigrantů z Rumunska se pro rok 2008 pohybují kolem 2,5 milionu (Roma, Roman, Marin 2010).

Tab. 1 – Migrační saldo (v tisících osob), 1997–2008

Země	1997	2005	2006	2007	2008
Polsko	-11 796	-12 878	-36 134	-20 485	-26 458
Česko	12 075	36 229	34 720	83 945	71 790
Maďarsko	17 561	17 268	21 309	19 540	33 021
Slovensko	1 731	3 403	3 854	12 695	12 936
Slovinsko	-1 303	6 436	6 267	14 250	18 584
Estonsko	-6 927	140	164	-643	-735
Lotyšsko	-9 420	-564	-2 451	-642	-2 542
Litva	-22 421	-8 782	-4 857	-5 244	-7 718
Rumunsko	-13 345	-7 234	-6 483	—	—
Bulharsko	—	—	—	-1 397	-876

Pozn.: Příslušná data pro Rumunsko a Bulharsko nebyla k dispozici; data EUROSTAT. Definice imigrace a emigrace se mezi zeměmi liší (viz Kupiszewska a kol. 2010; Fassmann, Reeger, Sievers, eds. 2009).

Tab. 2 – Vybrané základní ukazatele mezinárodní migrace podle zemí, 2007–2009

Země	Počty cizinců (2009)	Intenzita relativního migračního salda (na tis. obyv., průměr let 2007 a 2008)	Podíl cizinců na populaci dané země (v %) 2009)	Podíl cizinců – občanů EU27 (v %, 2009)
Polsko	35 933	-0,62	0,09	28,7
Česko	407 541	7,54	3,9	35,8
Maďarsko	186 365	2,62	1,9	58,9
Slovensko	52 545	2,38	1,0	62,2
Slovinsko	70 554	8,13	3,5	6,0
Estonsko	214 437	-0,52	16,0	4,5
Lotyšsko	404 013	-0,70	17,9	2,3
Litva	41 505	-1,92	1,2	0,1
Rumunsko	31 354	—	0,1	19,3
Bulharsko	23 838	-0,15	0,3	14,8

Pozn.: Příslušná data pro Rumunsko nebyla k dispozici; vlastní výpočet na základě dat EUROSTAT. Definice imigrace a emigrace se mezi zeměmi liší (viz Kupiszewska a kol. 2010; Fassmann, Reeger, Sievers, eds. 2009).

mezinárodních migrantů? Je zřejmé, že především do jisté míry odlišná úroveň socioekonomické vyspělosti na počátku transformačního období (resp. konci socialismu), struktura ekonomiky (zejména její sektorová struktura – včetně např. velikostního uspořádání ekonomických subjektů), samotné výsledky transformačního procesu, jakož i historické souvislosti (včetně těch makrogeopolitických až po mikro-působení vybudovaných sociálních sítí), ale i nastavení migrační politiky předurčují rozdílné efekty na migrační pohyby do dotčených zemí (Okólski 2011, Drbohlav 2011). Všechny tyto faktory nahrávaly vysoké imigraci do Česka. Jakkoliv za podmíněností migrace stojí obvykle více faktorů, ekonomická podmíněnost se jeví i v případě Česka jako klíčová i z hlediska počtu a typu do země přicházejících migrantů. Zdá se, že existující „pull“

faktory migrace jakými jsou či donedávna v Česku ještě byly – např. nesoulad mezi nabídkou a poptávkou pracovní síly na trhu práce, vysoká cena práce, nízká motivace domácí populace pracovat v určitých profesích, nízká prostorová mobilita a flexibilita pracovní síly stejně jako všeobecná tolerance neoprávněných ekonomických aktivit ve veřejnosti, působily v Česku intenzivněji, než obdobné či jiné „pull“ faktory v dalších zemích. Navíc, právě v Česku, na rozdíl např. od Polska a Maďarska, nemluvě o ostatních zemích, se poptávka poměrně záhy tzv. potkala s vhodnou nabídkou cizí pracovní síly, což předurčilo mohutný příliv cizinců do české ekonomiky (jak legálních, tak i těch provozujících neoprávněné ekonomické aktivity – tedy nelegální i kvazi-legální; Okólski, ed. 2011; Drbohlav, ed. 2008). Ekonomické aktivity imigrantů mají mnohé pozitivní dopady, mimo jiné přispívají k udržení či tvorbě nových pracovních míst u majoritní populace či udržování příznivých cen některých výrobků a služeb v Česku. V Polsku k této „harmonii“ (sladění poptávky a nabídky) došlo až v poslední době a přispěl k tomu do jisté míry i silný odliv Poláků do zahraničí, který tak zvýšil domácí poptávku po pracovních silách. V Maďarsku je díky specifické ekonomické struktuře země poptávka po pracovní síle obecně a té zahraniční zvláště poměrně limitovaná – růst maďarské ekonomiky je živen spíše růstem produktivity než zvyšováním objemu pracovní síly – tzv. „jobless growth“ (Hárs 2011). Na druhé straně lze identifikovat významné strukturální „push faktory“, které způsobují především odliv Rumunů, Poláků a Bulharů z jejich mateřských zemí. Jde především o poměrně stále rozsáhlý a málo produktivní sektor zemědělství (např. východní oblasti Polska¹³), jehož transformace uvolňuje pracovní sílu, jež mnohdy nachází uplatnění pouze a právě v zahraničí.

Nelegální migrace a neoprávněné ekonomické aktivity migrantů

Odhaduje se, že globálně 30–40 milionů osob, tj. 15–20 % světové migrační populace tvoří migranti, kteří v určitém směru neoprávněně (tj. v rozporu s migrační legislativou) operují v cizí zemi (Drbohlav a kol. 2009a). Poslední dostupná data založená na detailní analýze dostupných odhadů dokládají, že v EU dnes může bez oprávnění k pobytu operovat 2,8–6,0 milionů migrantů (<http://clandestino.eliamep.gr>). Většina z této masy jsou pracovní migranti, kteří svoji přítomností a aktivitami v bohatých cílových zemích potvrzují to, že nelegální migrace¹⁴ a neoprávněné aktivity migrantů jsou vlastně strukturálně zabudovány v samotné podstatě moderního kapitalismu (viz blíže např. Pallida 2005)¹⁵. Česko není výjimkou z celkového trendu. Naopak, velký počet legálně působících migrantů je doprovázen patrně početnou skupinou těch nelegálně na území pobývajících a/nebo neoprávněně ekonomicky činných.

¹³ Menz (2009, s. 204) např. uvádí pro soubor různých – přesněji nedefinovaných – let (s odvolávkou na roční blíže nespecifikované roční přehledy OECD), že podíl sektoru zemědělství v Polsku na GDP je 2,8 % zatímco podíl na pracovní síle je 16,1 %.

¹⁴ Pojem „nelegální migrace“ je v souladu s Jandlem (2007) použit pouze pro charakterizaci přechodu státní hranice bez příslušných vyžadovaných dokladů a oprávnění.

¹⁵ Jde mimo jiné např. o trvalou poptávku podnikatelského sektoru po flexibilní, levné – neoprávněně působící cizí pracovní síle.

Široké rozmezí jejich odhadu domácími experty na migraci (17–300 tis. – viz Drbohlav, Lachmanová 2008) však svědčí o neprobádanosti dané problematiky. Naše výzkumné pokusy by však mohly naznačovat, že dané počty by se patrně neměly blížit spodní hranici daného rozmezí¹⁶ (Drbohlav, Medová 2012). Ruku v ruce s určením počtů však musí rovněž jít o výzkum podstaty daného fenoménu, jeho podmíněností i mechanismů jeho působení stejně jako o společenské dopady. A právě toto poznání v ucelenější podobě v Česku doposud chybělo¹⁷.

Ekonomická motivace migrantů¹⁸ je hlavním motorem imigrace do Česka (Drbohlav, ed. 2008). Ve hře jsou však i další „pull“ faktory migrace, jakými jsou poptávka po levné, málo kvalifikované a flexibilní pracovní síle (doprovázená obecnou tolerancí „nelegality“ v české společnosti), již etablovaná činnost zprostředkovatelů práce, kulturní blízkost Česka vis-a-vis především další země bývalého sovětského bloku a rodinné důvody (Drbohlav a kol. 2008). Relativní jednoduhost oficiálního vstupu do Česka ve srovnání s mnoha dalšími zeměmi (míníme i realitu před vstupem do Schengenského prostoru – před 21. 12. 2007) může najít a někdy nachází odezvu v případě migrantů z některých rozvojových zemí (Drbohlav, Janská 2009). Na druhé straně celková byrokratizace vízového režimu může a vede ke zvýšení intenzity nelegální migrace a neoprávněných ekonomických aktivit prováděných na území Česka v případě migrantů ze zemí dotujících Česko vysokými počty imigrantů (Drbohlav a kol. 2009a, b). „Push“ migrační faktory v zemích původu hrají také svoji důležitou roli včetně zapletení se do kriminálních aktivit, náboženské netolerance, vyhýbání se vojenské povinnosti nebo rozdílných politických názorů (Drbohlav, Janská 2009; Janská, Drbohlav 2008).

Nelegální migrace přes hranice je podstatně méně častým jevem, naopak většina posléze neoprávněně ekonomicky aktivních migrantů přijíždí do Česka legálně s platným turistickým vízem. Neoprávněně působící migranti i zde

¹⁶ Také např. tehdejší ministr práce a sociálních věcí Nečas se 9. května 2007 klonil k vyššímu odhadu, když oficiálně deklaroval, že počet nelegálních migrantů pracujících v Česku může být totožný s počtem ekonomicky aktivních legálních působících migrantů (viz Drbohlav, Lachmanová 2008) – ten se v danou dobu mohl pohybovat kolem cca 250 tis.

¹⁷ O studium těchto aspektů – logicky svázaných s příčinami odchodu z mateřské země, trasami a povahou vlastního přesunu i s analýzou chování migrantů v cílové zemi včetně dopadů jejich aktivit – se zejména na příkladu migrantů z Ukrajiny a Vietnamu v posledních letech pokouší tým výzkumného centra GEOMIGRACE (viz např. Drbohlav, ed. 2008; Drbohlav a kol. 2008, 2009a, 2009b; Drbohlav, Lachmanová 2008; Drbohlav, Janská 2009; Drbohlav, Medová 2010; Drbohlav, Medová 2012 nebo Drbohlav, Džurová, Štych 2012). Jde o široký arzenál výzkumů za použití jak kvantitativních tak kvalitativních přístupů, mnohdy vzájemně propojených vírou v užitečnost holistické filozofie. Zdrojem takového komplexního poznání je zisk dat a informací od různorodých subjektů – jak samotných migrantů, tak i expertů na výzkum migrace z řad akademické obce, představitelů různorodých vládních, nevládních či mezinárodních nebo mezivládních institucí, zabývajících se v různém směru migrační problematikou. Nedílnou součástí výzkumné strategie bylo rovněž využití existujících a dostupných různorodých databází (např. Drbohlav, Džurová, Štych 2012), ale i pokusy o určité metodické inovace (Drbohlav, Medová 2012). Z množství získaných poznatků předkládáme pouze výběr, přičemž pro detailní specifikace metod i výsledků vždy odkazujeme na konkrétní tituly.

¹⁸ Jak ve smyslu atraktivita českého prostředí, tak naopak nemožnosti pracovního uplatnění, resp. zisku odměny za práci, která neumožňuje migrantům v jejich mateřských zemích naplnit jejich sny o spokojeném životě.

velmi často uvíznou v síti vykořisťovatelů (zejména v rámci tzv. klientského systému rozšířeného v post-sovětské komunitě migrantů), jejichž praktiky často nabírají rysů obchodování s lidmi („trafficking“)¹⁹.

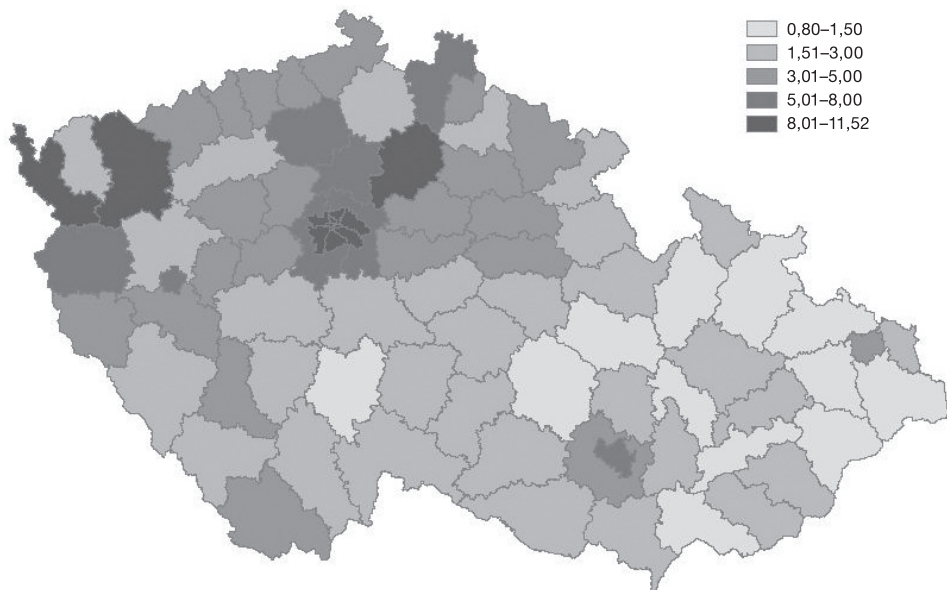
Jak již bylo naznačeno výše, existuje efekt „pasti“ tzv. klientského systému, v rámci něhož se pracovní migranti často dostávají do dlouhodobého područí svého „klienta“, který jim sice poskytuje mnohdy komplexní služby (od zajištění práce, dopravy, povinných administrativních úkonů, přes ubytování či stravu apod.), platí za to však vysoký finanční poplatek (Čermáková, Nekorjak 2009). To jenom umocňuje nevýhody života v neoprávněném postavení – zejména nižší platy, práce v horších podmínkách i na extrémně dlouhé směny, obavy z odhalení jejich neoprávněných ekonomických aktivit, resp. porušování zákonů a pravidel a s tím související nízké zapojení do života majoritní společnosti (včetně spíše omezených vazeb na vlastní imigrační komunitu), stres a únavu (Drbohlav, Janská 2009). „Klientský systém“ je charakteristický zejména pro post-sovětské migranty v Česku pracující v sektorech stavebnictví, zpracovatelský průmysl a služby a svým modelem, zajišťujícím migrantovi kromě práce řadu doprovodných služeb, je v komparativním evropském pohledu spíše specifický (Čermáková 2008). Kromě klientského systému se rovněž potvrdila popularita tzv. „skryté práce“, kdy v rámci „Švarc systému“ migranti pracují „kvazi-legálně“ v typických zaměstnaneckých profesích zatímco vlastní živnostenské oprávnění. Zdá se, že migranti v pozici skutečného nelegálního působení na trhu práce jsou subjektivně méně spokojeni se svým životem (rozloženým do několika zjišťovaných dimenzí) než ti, jež v Česku působí „kvazi-legálně“ (Čermák, Dzúrová 2008). Totéž platí o migrantech zatažených do klientského systému versus těch, kteří operují na trhu práce samostatně. Přestože mnohé rysy jsou společné pro většinu migrantů v neoprávněném či kvazi-legálním postavení, poměrně jasně se vyhranili migranti z Vietnamu versus Ukrajiny – jsou rozdílní jak sociokulturální parametry, tak svým působením na nelegálním trhu práce (viz Čermák, Dzúrová 2008).

Praha, Střední Čechy a další velká města jsou hlavními cíli migrantů a jejich nelegálních a kvazi-legálních aktivit díky většímu počtu pracovních příležitostí a větší anonymitě prostředí (Drbohlav, ed. 2008).

Prostorová organizace cizinců v Česku

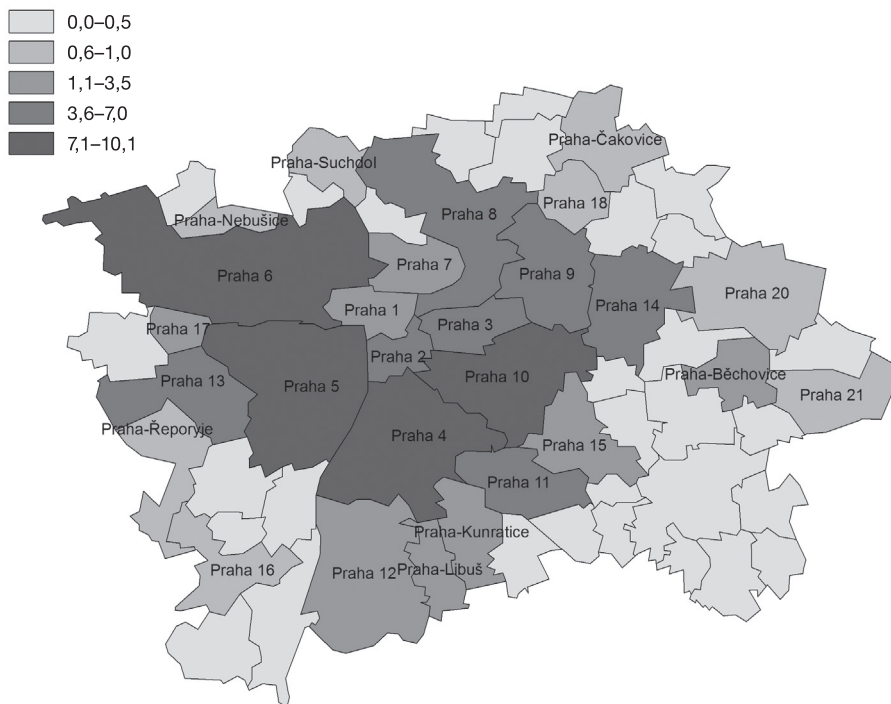
Právě poznání charakteru prostorového rozložení cizinců na různých měřítkových úrovních patří k nezbytným prvotním výzkumným cílům při komplexnějším studiu migrační/integrační problematiky. Je totiž základem mnoha dalších analýz, hodnotících dopady různorodých aktivit migrantů v příslušném území. Prostorová organizace cizinců v Česku na „makro-úrovni“ (zde

¹⁹ Vytvořená typologie zkoumaných imigrantů hovoří za vše: „vazalové“ – ti jsou doprovázeni dalšími, které je možno pojmenovat: „samostatní, s oporou přátel“, „poučení a odvázní“ a „zoufalí, zmatení a naivní“ (Drbohlav, Janská 2009; Janská, Drbohlav 2008). Poslední typ reprezentují tranzitní migranti, pro které není Česko cílovou zemí a kteří často, po zadržení na území Česka využívají status žadatele o azyl (mezinárodní ochranu) k načerpání sil před dalším přesunem, čímž ale rozmnožují již tak početnou skupinu tzv. falešných ekonomických uprchlíků (Janská, Drbohlav 2008).

Obr. 1 – Rozmístění cizinců v Česku (počet cizinců na 1 000 obyvatel k 31. 12. 2008).
Zdroj: Drbohlav a kol. 2010.

na úrovni regionů a okresů) a její podmíněnosti již byly určitým způsobem detailněji zmapovány (např. Drbohlav, Čermáková 2002; Novotný, Janská, Čermáková 2007; Valenta 2006; Drbohlav a kol. 2010). Připomeňme několik základních zjištění, na něž také výše uvedené práce upozorňují: A) Územní rozložení cizinců v Česku je ve srovnání s majoritní populací více nerovnoměrné. B) I jednotlivé imigrační skupiny podle zemí původu vykazují různý stupeň prostorové koncentrace, resp. disperze (viz např. Číňané, Rusové, Američané, Francouzi versus Slováci či Ukrajinci). C) Cizinci s trvalým pobytem jsou v prostoru rozloženi rovnoměrněji než cizinci s dlouhodobým pobytem – potvrzuje se tak pravidelnost vyšší koncentrace primárně pracovní podmíněných pobytů (vlastně též ekonomických aktivit) ve srovnání s nižší prostorovou koncentrací „rodinných vazeb“. D) K nejatraktivnějším prostorům pro zahraniční migranty patří Praha, resp. celý Středočeský region, jakož i další velké sídelní aglomerace. Známy je též tzv. východo-západní gradient, kdy v Česku relativně měřené koncentrace cizinců stoupají od východu směrem na západ (s již zmíněnou výjimkou Prahy a její aglomerace). Tento trend je ještě narušen efektem příhraničí, kdy obecně příhraniční okresy vykazují ve srovnání s vnitrozemskými okresy vyšší podíl cizinců ze sousedních zemí. „Dále je v Čechách také patrný rozdíl mezi regiony ležícími na sever a na jih od Prahy, kdy severní část je pro cizince daleko přitažlivější. Tato skutečnost může být ovlivněna např. nabídkou pracovních míst spojených se zahraničními investicemi do automobilového průmyslu (zejména v okrese Mladá Boleslav). Významnou koncentraci cizinců představují také severozápadní okresy Cheb a Karlovy Vary“ (Drbohlav a kol. 2010). Mnohé z výše nastíněného dokumentuje obr. 1.

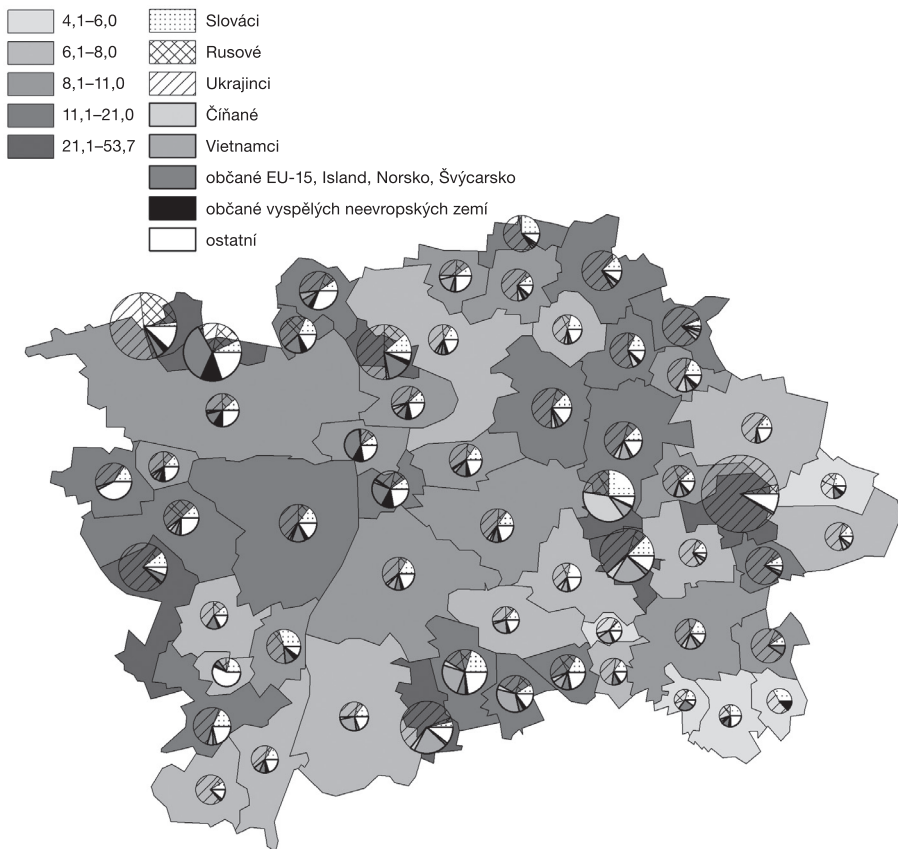
Obr. 2 – Prostorové rozmístění cizinců v městských částech (podíl cizinců v městské části na celkovém počtu cizinců v Praze k 31. 12. 2007, v %). Zdroj: Drbohlav a kol. 2010.

Jaké jsou vzorce prostorové organizace cizinců uvnitř Prahy – zdaleka největšího magnetu mezinárodní migrace²⁰? Skutečně unikátní zdroj dat (běžně nepřístupný veřejnosti) o prostorovém rozmístění cizinců uvnitř Prahy reprezentuje registr obyvatelstva Informační systém evidence obyvatel (ISEO). Jsou v něm evidováni jak čeští občané, tak všichni cizinci s vízy a povoleními k pobytu delšímu než tři měsíce (blíže Drbohlav a kol. 2010). Podle tohoto zdroje žilo na konci roku 2007 v Praze 1 258 tisíc obyvatel, z čehož cizinci (migranti) reprezentovali 10,2 % (128 000). K nejpočetnějším skupinám migrantů podle občanství v Praze patří Ukrajinci (zdaleka nejvýznamnější se svými 47 000), Slováci, Rusové, Vietnamci a Číňané. Druhou důležitou skupinu představují migranti původem ze západních vyspělých zemí – především ti z USA, Německa, Velké Británie a Francie, pro něž je (s výjimkou občanů Německa) Praha skutečně rozhodující destinací²¹ v Česku (viz též výše).

Důležitý pohled na prostorové rozmístění cizinců podle, byť velmi vzájemně různorodých a navíc často vnitřně poměrně heterogenních, 57 městských

²⁰ Počet obyvatel Prahy dosahoval k 31. 12. 2007 (včetně migrantů) 12 % na celkové populaci Česka. Pro migranty (pobývající na území republiky déle než tři měsíce) je Praha významným koncentračním areálem – v Praze jich k danému datu byla z celkového počtu registrovaná třetina (Drbohlav a kol. 2010).

²¹ V Praze tak např. bylo registrováno 61 % ze všech migrantů z USA v Česku, obobně 63 % Britů a 67 % Francouzů, ale i více než polovina Rusů (viz Drbohlav a kol. 2010).

Obr. 3 – Podíl cizinců na obyvatelstvu jednotlivých městských částí a jejich struktura (k 31. 12. 2007, v %). Zdroj: Drbohlav a kol. 2010.

částí, přináší obrázek 2 (viz též Drbohlav a kol. 2010). Pro cizince nejatraktivnější jsou ty městské části, které také mají i nejvyšší počet obyvatel celkem (např. Praha 4, 10, 5, 6 nebo 8). Jde současně o městské části plošně nejrozsáhlejší (viz blíže Drbohlav a kol. 2010). Městské části s nejvyšším absolutním počtem cizinců (zejména Ukrajinců, Slováků, a Rusů) jsou lokalizovány často v tzv. vnitřním městě charakteristickém činžovní a sídlištní zástavbou.

Naopak městské části s nejvyšším relativním zastoupením cizinců na obyvatelstvu (obr. 3) jsou spíše ty, které celkově mají menší počet obyvatel a jsou roztroušeny po celé Praze, zejména v tzv. vnějším městě (typickými formami bydlení – od velkých sídlišť přes rodinné domky až k ubytovněm zahraničních dělníků), kde jsou významně zastoupeni občané Ukrajiny. Ze specifických, výraznějších areálů koncentrace cizinců v Praze uveďme především Nebušice (a do určité míry Tróju) obývané cizinci z vyspělých demokracií²² a Dolní Měcholupy, Libuš²³ a Štěrboholy (zastavěny převážně velkými

²² Ti se již v mnohem menší míře dále koncentrují zejména v Praze 1 a 2.

²³ Viz jednoznačná spojitost s existencí vietnamské tržnice SAPA.

sídlíštními celky) s vysokým podílem Vietnamců (ve Štěrboholích Číňanů – blíže viz Drbohlav a kol. 2010).

Integrace cizinců do České společnosti, realita versus politika

Proces začleňování cizinců do české společnosti logicky navazuje na proces samotné mezinárodní migrace. Přestože naše empirická šetření u dvou níže představených výzkumů neproběhla ve statistickém smyslu na reprezentativních vzorcích respondentů a tudíž zobecňování závěrů je problematické, rozhodně některé výsledky stojí za připomenutí. A to i proto, že se vlastně nezávisle došlo k velmi podobným závěrům. Ty mají význam jak z hlediska základního, tak aplikovaného výzkumu, v návaznosti na tvorbu politiky, resp. na možnou volbu jejich konkrétních opatření.

Zdůrazníme dvě podstatná zjištění vyvěrající z daných výzkumů:

- Etnicita, resp. občanství je velmi důležitou proměnnou, která významně diferencuje chování imigrantů a podstatným způsobem ovlivňuje podobu integračního procesu (viz Drbohlav, Ezzeddine-Lukšíková 2004; Drbohlav, Dzúrová 2007; Drbohlav, Dzúrová, Černík 2007). Na podobu, resp. úspěšnost integrace mají u jednotlivých skupin imigrantů podle občanství (a tedy kulturních specifik) vliv odlišné soubory faktorů²⁴. Dané důležité faktory (blíže Drbohlav, Dzúrová, Černík 2007) se dotýkají širokého spektra osobních vztahů²⁵ respondentů, stejně jako faktorů psychologických, ekonomických i sebeidentifikačních (viz též Čermák, Dzúrová 2008).
- Úspěšné začlenění do české společnosti úzce souvisí s asimilační strategií, kterou migranti aplikují (Drbohlav, Ezzeddine-Lukšíková 2004; Drbohlav, Černík, Dzúrová 2005; Drbohlav, Dzúrová, Černík 2007; Drbohlav, Dzúrová 2007).

Níže přiblížíme empirickou bázi těchto důležitých poznatků: První z uvažovaných výzkumů integrace cizinců do české společnosti proběhl na přelomu let 2003 a 2004 u celkem 123 imigrantů rozdělených do tří skupin – 51 Ukrajinců, 45 Vietnamců a 30 Arménů²⁶ (viz Drbohlav, Ezzeddine-Lukšíková 2004 a Drbohlav, Dzúrová 2007). Ze zkoumaných skupin imigrantů největší subjektivní spokojenost se životem v nové zemi prokázali Arméni, kteří také jasně definovali svoji asimilační strategii jimi aplikovaného modelu inkluze. Mimo jiné nejdůležitějším proklamovaným faktorem v jejich chování byla „nedůležitost bydlení v blízkosti svých krajanů“ a „nadprůměrná znalost mluveného českého jazyka“ (výsledek AnswerTree analýzy – viz Drbohlav, Dzúrová 2007).

Druhý z výzkumů řešil adaptaci dětí a mládeže dvou skupin cizinců – 46 respondentů z post-sovětských zemí a 35 asijských respondentů z Vietnamu

²⁴ Zmiňme zde např. význam faktoru uspokojení náboženských potřeb u vietnamské imigrační skupiny, naopak u imigrantů z postsovětských zemí se tento faktor nijak významně neprojevil (blíže Drbohlav, Dzúrová, Černík 2007).

²⁵ Pojmem osobní vztahy zde rozumíme celou šíři podob vztahů, zahrnující jak rodinné vztahy, tak vztahy s jinými imigračními skupinami či většinovou společností, a to na nejrůznějších hierarchických úrovních (Drbohlav, Dzúrová, Černík 2007).

²⁶ Pro bližší specifikaci respondentů, jejich výběru a metody sběru dat – viz Drbohlav, Ezzeddine-Lukšíková 2004 a Drbohlav, Dzúrová 2007).

a Číny²⁷ do českých/prážských škol, resp. do české společnosti. V souladu s Berryho dvěma základními dimenzemi modelu (ne)prizpůsobování se životu v cílové zemi imigrace (Berry 1992) se zdá, že jak post-sovětská, tak asijská skupina nově se začleňujících imigrantů považuje za užitečné udržovat si svou kulturní identitu a zároveň udržovat vztahy s jinými etnickými skupinami (Berry 1992). Podle této filozofie míří všeobecný postup imigrantů směrem k integraci (Drbohlav, Dzúrová, Černík 2007). Na druhé straně se jasně prokazuje, „že respondenti v daném výzkumu, kteří jsou velmi úspěšní v integraci do české společnosti a kteří jsou spokojeni s vlastním životem, spíše sledují model ryze asimilační, kdy zavrhnou těsné vazby na svou mateřskou kulturu a prokazují silnou loajalitu s českou společností“ (Drbohlav, Dzúrová, Černík 2007)²⁸.

Z výše nastíněných zjištění vyplývají přinejmenším dva hlavní závěry pro koncipování, resp. možné úpravy politiky začleňování cizinců do české společnosti. 1) Asimilační strategie prosazovaná státem vůči imigrantům v jeho integrační politice (což je mimo jiné současný trend – viz níže) by tedy alespoň v některých kruzích v Česku nemusela být vnímána jako něco nepatřičného, čemu je nutné se ostentativně z podstaty bránit. Tento model začleňování cizinců do české společnosti je ostatně také dlouhodobě preferován veřejným míněním české populace (Drbohlav a kol. 2010)²⁹. 2) Zdá se, že kromě prosazování určitých jednotných, společných principů integrace, se zdá nezbytné také v určité míře využít individuálního přístupu v designu integračních politik, tj. připravit a poté systematicky aplikovat integrační opatření, která budou respektovat specifika jednotlivých imigračních skupin. Navíc se ukazuje, že pozitivní ovlivnění integračního procesu se musí dotknout mnoha různorodých sfér společnosti.

²⁷ Pro bližší specifikaci respondentů, jejich výběru a metody sběru dat – viz Drbohlav, Černík, Dzúrová 2005; Drbohlav, Dzúrová, Černík 2007).

²⁸ Asociační analýza u otázky a) „Jste obecně spokojen/a se začleněním do české společnosti?“ přináší u obou skupin tyto výsledky (bližší Drbohlav, Dzúrová, Černík 2007). V případě respondentů z post-sovětských zemí je uspokojení se začleněním do české společnosti statisticky významně asociováno se šesti proměnnými. Podle klesající hodnoty statistické významnosti korelačního koeficientu jde o: 1) nízký stupeň vzájemné kooperace a pomoci mezi respondentovou rodinou a dalšími imigranty (čím vyšší spokojenost se začleněním do české společnosti, tím významně nižší nutná pomoc mezi respondentovou rodinou a dalšími imigranty); 2) nepocitovanou diskriminaci (čím vyšší spokojenost se začleněním, tím nižší míra pocitované diskriminace); 3) větší tendence fandit českému reprezentačnímu týmu v zápase s týmem z respondentovy země původu; 4) větší míra extrovertního chování; 5) silněji vnímané zlepšení životní úrovně rodiny během pobytu v Česku; 6) četnější kontakty s Čechy. U asijské skupiny je podmíněnost míry uspokojení se zapojením se do české společnosti odlišná. Uspokojení se začleněním do české společnosti je významně asociováno s 1) příklonem spíše k ateismu než k nějaké formě náboženství; 2) větší frekvencí, se kterou jsou uváděni Češi jako nejlepší přátelé respondenta; 3) zřídka pocitovanou depresí; 4) větším časem, který otcové věnují diskuzi osobních problémů se svými dětmi (bližší Drbohlav, Dzúrová, Černík 2007).

²⁹ Šetření provedené s Institutem pro studium zdraví a životního stylu (finančně podpořené výzkumným záměrem MSM 0021620831) v listopadu a prosinci 2009 – reprezentativní šetření vzorku 1 795 respondentů (starších 15 let) po celém Česku ukázalo, že 44 % zkoumané populace zastává názor, že cizinci „by se co nejvíce měli přizpůsobit českým zvykllostem“, dalších 36 % volá po tom, že by se cizinci „měli částečně přizpůsobit českým životním zvykllostem“. Pouze 9 % respondentů přiznává cizincům to, „že by měli mít možnost žít zcela podle svých zvyklostí“ (Výzkum 2010).

Právě problematika migrační a integrační politiky je obsahem některých výzkumných aktivit. Výsledkem jsou jak dílčí konkrétní doporučení k zlepšení některých oblastí tvorby migrační/integrační politiky (např. Drbohlav, Džúrová, Černík 2007; Janská, Drbohlav 2008; Drbohlav, Lachmanová 2008), tak systematictější mapování jejího charakteru a vývoje (Drbohlav a kol. 2010). Právě z posledního zmiňovaného zdroje jasně vyvěrá logická periodizace hlavních rysů migrační/integrační politiky Česka do pěti různých časových etap vztažených především k sociálněekonomickému a geopolitickému vývoji země³⁰. Ke klíčovým proměnám v čase pak patří posun od multikulturního modelu (alespoň v deklaratorní podobě) k tzv. modelu „občanské integrace“, od „vysoce apolitické“ politiky k politice „apolitické“, od v daných politikách pasivních přístupů k přístupům aktivnějším a systematictějším (včetně např. zavádění vlastních náborových programů), od centralistického k méně centralistickému až k současnému opět silně centralistickému modelu řízení migrační/integrační politiky, s jednoznačnou dominancí vlivu Ministerstva vnitra ČR (blíže Drbohlav a kol. 2010).

Závěry

Složíme-li danou mozaiku výše představených výzkumných okruhů do jednoho obrazu, pak je zřejmé, že migrační situace Česka v kontextu ostatních zemí střední a východní Evropy je do jisté míry výjimečná, a to svoji relativní vyspělostí (viz též Okólski 2011, Drbohlav a kol. 2010). To se týká jak kvantitativních parametrů, tak jejich kvalitativní náplně včetně nástrojů řízení procesů – tedy pokročilosti a vyspělosti migrační a integrační politiky (při vši své nedokonalosti – Drbohlav a kol. 2010)³¹.

Tomu konečně odpovídá i to, že z hlediska počtů migrantů, podmíněnosti a fungujících mechanismů migračního procesu (zde dokumentováno na nelegální migraci a neoprávněných ekonomických aktivitách cizinců), se Česko přibližuje povaze a trendům známým z mnoha vyspělých imigračních zemí Evropy (viz např. World Migration Report 2010, Düvell 2006, Shelley 2007, či mnohé další tituly v Drbohlav a kol. 2009)³². V podstatě totéž platí o formě nyní státem prosazovaného integračního modelu (tzv. „občanské integrace“ – Baršová, Barša 2005), který je dnes v souladu s povahou a směřováním politik v řadě vyspělých zemí EU (viz např. Lachmanová 2007, Entzinger 2011). V současném období dohledu globální ekonomické krize nelze neuvést také to, že např. rysy migrační situace v Česku v době krize byly prakticky totožné

³⁰ Jde o tyto etapy: 1990–1992, 1993–1998, 1999–2002, 2003–2007, 2008–současnost (blíže Drbohlav a kol. 2010).

³¹ V komparativním hodnocení nastavení vybraných nejdůležitějších dimenzí integrační politiky z hlediska vstřícnosti vůči cizincům obsadilo Česko v nedávno vyhodnoceném žebříčku tzv. „Migration Integration Policy Index“ (Huddleston a kol. 2011) 31 evropských zemí (plus USA a Kanady) společně s Estonskem 19. příčku, těsně za 18. Slovinskem, které mělo nejvyšší postavení v regionu zemí střední a východní Evropy. Daný index vystihuje nastavení politik, nepostihuje však jejich naplňování v praxi.

³² Např. určité důležité aspekty nelegálního převádění migrantů přes českou státní hranici jsou obdobné těm, jež lze identifikovat na hranici Mexiko–USA (viz blíže v Drbohlav, Džúrová, Štych 2012).

s tím, co se dělo v mnoha jiných vyspělých zemích (viz Drbohlav a kol. 2010, World Migration Report 2010). Na druhé straně vzorce prostorové organizace cizinců v Česku mají v komparativní perspektivě s vyspělým světem zatím rozporuplný charakter. Zatímco na makro úrovni trend koncentrace cizinců do hlavního města, dalších velkých sídelních aglomerací či průmyslových areálů odpovídá nakumulované zkušenosti vyspělého imigračního světa, intenzita koncentrací cizinců uvnitř největších měst je stále obecně nízká, resp. vytváření rozsáhlejších vnitroměstských „etnických struktur“, jak je známe z velkoměst imigračních zemí, vlastně doposud neexistuje³³.

Navzdory této skutečnosti, vrátíme-li se zpět ke konceptu migračního cyklu a jeho terminologii (viz Okólski 2011), je zřejmé, že na rozdíl od všech dalších zemí regionu střední a východní Evropy, patrně společně se Slovinskem, již Česko (z mnoha výše nastíněných důvodů) možná překonalo „startovací“ (*take-off*) období (v němž se patrně nachází Maďarsko a Slovensko) a vstoupilo již do tzv. fáze expanze (*expansion*). Všechny ostatní země regionu se evidentně nacházejí v rozličných obdobích prostřední fáze migračního cyklu, v tzv. přípravné (*preliminary*) etapě (a jejích „subtypech“) migračního přechodu (blíže viz Okólski 2011).

Česko je bezesporu již dnes migračním Goliášem regionu střední a východní Evropy. V evropské dimenzi pak je Davidem, který, po překonání dopadů globální ekonomické krize, bude pravděpodobně dále růst a mohutnět.

Literatura:

- ARANGO, J. (2011): Early-starters and latecomers: Comparing countries of immigration and immigration regimes in Europe. In: Okólski, M. (ed.): Europe: the Continent of Immigrants; Trends, structures and policy implications. IMISCOE Research, Amsterdam University Press, Amsterdam, s. 28–50 (v tisku).
- BARŠOVÁ, A., BARŠA, P. (2005): Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku. Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, Brno, 308 s.
- BAUMAN, Z. (1991): Modernity and ambivalence. Polity Press, Cambridge, 411 s.
- BELL, D. (1973): The Coming of Post-Industrial Society. A Venture in Social Forecasting. Basic Books, New York, 507 s.
- BERRY, J. W. (1992): Acculturation and Adaptation in a New Society. International Migration, 30, Special Issue: Migration and Health in the 1990s, s. 69–85.
- BURCIN, B., DRBOHLAV, D., KUČERA, T. (2007): Koncept náhradové migrace a jeho aplikace v podmínkách České republiky. Demografie, 49, č. 3, s. 170–181.
- BURCIN, B., DRBOHLAV, D., KUČERA, T. (2008): Možnosti migračního řešení perspektivního úbytku a demografického stárnutí obyvatelstva České republiky. Sociologický časopis, 44, č. 4, s. 653–682.
- BURCIN, B., KUČERA, T. (2003): Perspektivy populačního vývoje České republiky na období 2003–2065. Přírodovědecká fakulta UK v Praze, katedra demografie a geodemografie, Praha, 58 s.
- CANZLER, W., KAUFMANN, V., KESSELRING, S., eds. (2008): Tracing Mobilities. Towards a Cosmopolitan Perspective. Ashgate, Aldershot, 193 s.

³³ Důvodem je zatím stále poměrně krátká doba, po kterou migranti do země přicházejí, stále spíše cirkulační charakter migračních pohybů, nevyvinutost imigračních/etnických institucí/spolků, neexistence systematických opatření pro integraci cizinců na lokální úrovni, bariéry na trhu s byty a domy apod.

- CASTLES, S. (2010): Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36, č. 10, s. 1565–1586.
- COHEN, R. (1995): *The Cambridge Survey of World Migration*. Cambridge, University Press, New York, 570 s.
- ČERMÁK, Z., DZÚROVÁ, D. (2008): Pracovní a životní podmínky nelegálních migrantů v Česku. In: Drbohlav, D. (ed.): *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Karolinum, Praha, s. 130–149.
- ČERMÁKOVÁ, D. (2008): Klientský systém a jeho specifika. In: Drbohlav, D. (ed.): *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Karolinum, Praha, s. 167–187.
- ČERMÁKOVÁ, D., NEKORJAK, M. (2009): Ukrainian Middleman System of Labour Organisation in the Czech Republic. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 100, č. 1, s. 33–43.
- DASSETTO, F. (1990): Pour une théorie des cycles migratoires. In: Bastenier, A., Dassetto, F. (eds.): *Immigration et nouveaux pluralisms. Une confrontation de societies*. De Boeck-Wesmael, Bruxelles, s. 11–40.
- DAVIS, K. (1974): The Migrations of Human Populations. *Scientific American*, 231, č. 3, s. 93–105.
- DRBOHLAV, D. (2006): International Migration Patterns in the New EU Member States. In: Lutz, W., Richter, R., Wilson, Ch. (eds.): *The New Generations of Europeans*. Earthscan, London, s. 223–247.
- DRBOHLAV, D. (2002): Migratory Trends in the Czech Republic: „Divergence or Convergence“ vis-a-vis the Developed World? *Migracijske i etničke teme*, 18, č. 2–3, s. 167–176.
- DRBOHLAV, D., ed. (2008): *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Karolinum, Praha, 310 s.
- DRBOHLAV, D. (2008): Terminologické, konceptuální a metodické pojetí zkoumané problematiky. In: Drbohlav, D. (ed.): *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Karolinum, Praha, s. 19–29.
- DRBOHLAV, D. (2011): Patterns of Immigration in the Czech Republic, Hungary and Poland: A Comparative Perspective. In: Okolski, M. (ed.): *Europe: the Continent of Immigrants; Trends, Structures and Policy Implications*. IMISCOE Research, Amsterdam University Press, Amsterdam, s. 127–167 (v tisku).
- DRBOHLAV, D., ČERMÁKOVÁ, D. (2002): „Current Immigration into the Czech Republic – a Border Zone vis-a-vis Interior“. Příspěvek přednesený na mezinárodním semináři „Transfrontier Migration in the CEE Countries; Problems and Experience in Regulation“ organizovaném International Association Dialogue (Maďarsko), Center for the Study of Forced Migration in the NIS Countries and Baltic States (Rusko) a Open Society Institute, East-East Program (Maďarsko). Budapešť (Maďarsko), prosinec 2002.
- DRBOHLAV, D., ČERNÍK, J., DZÚROVÁ, D. (2005): Dimensions of Integration: Migrant Youth in Central European Countries; Country Report on the Czech Republic. In: Drbohlav, D., Černík, J., Džurová, D.: *Dimensions of Integration: Migrant Youth in Central European Countries*. Vienna, International Organization for Migration (IOM), s. 51–99.
- DRBOHLAV, D., DZÚROVÁ, D. (2007): “Where Are They Going?” (2007): Immigrant Inclusion in the Czech Republic (A Case Study on Ukrainians, Vietnamese, and Armenians in Prague). *International Migration*, 45, č. 2, s. 1–25.
- DRBOHLAV, D., DZÚROVÁ, D., ČERMÁK, Z., JANSKÁ, E., ČERMÁKOVÁ, D., MEDOVÁ, L. (2008): Immigrants’ Irregular Economic Activities in the Czech Republic (a Multi-Approach Study). *The European Review of Labour and Research*, 14, č. 4, s. 639–652.
- DRBOHLAV, D., DZUROVÁ, D., ČERNÍK, J. (2007): Integrace cizinců, žáků základních a středních škol, do české společnosti: Příklad Prahy. *Geografie*, 112, č. 2, s. 161–184.
- DRBOHLAV, D., EZZEDDINE-LUKŠÍKOVÁ, P. (2004): Integrace cizinců v ČR; Studie arménské, vietnamské a ukrajinské komunity v Praze a Středočeském kraji. Výzkumná zpráva, financováno Odborem migrace a integrace cizinců MPSV ČR, Mezinárodní organizace pro migraci IOM, Praha, 82 s.
- DRBOHLAV, D., JANSKÁ, E. (2009): Illegal Economic and Transit Migration in the Czech Republic (Intensive Study of Individual Migrants’ Behaviour). *Europe-Asia Studies*, 61, č. 1, s. 141–156.

- DRBOHLAV, D., LACHMANOVÁ, L. (2008): Irregular Activities of Migrants in the Czech Republic: a Delphi Study about Adaptations in a Globalising Economy. In: Dostál, P. (ed.): Evolution of Geographical Systems and Risk Processes in the Global Context. Charles University in Prague, Faculty of Science, Prague, s. 129–156.
- DRBOHLAV, D., MEDOVÁ, LACHMANOVÁ, L., JANSKÁ, E., DZÚROVÁ, D., ČERMÁKOVÁ, D., ČERMÁK, Z. (2009a): Irregular and Informal Economic Activities of Migrants in the Czech Republic. International Migration Papers 91. Interational Labour Organization, Geneva, 77 s.
- DRBOHLAV, D., MEDOVÁ, L., ČERMÁK, Z., ČERMÁKOVÁ, D., JANSKÁ, E. (2009b): Tschechien – Ein junges Einwanderungsland? Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft, Vienna, 151, s. 33–52.
- DRBOHLAV, D., MEDOVÁ, L. (2010): Czech Republic: Irregular Migration – “Old Wine in New Bottles”. In: Triandafyllidou, A. (ed.): Irregular Migration in Europe, Myths and Realities. Ashgate Publishing Limited, Farnham, Burlington, s. 71–92.
- DRBOHLAV, D., MEDOVÁ, L. (2012): Estimating the Size of Irregular Migrant Population: Alternative Approach on the Example of Prague. Tijdschrift voor economische en sociale geografie (v tisku).
- DRBOHLAV, D., MEDOVÁ, L., ČERMÁK, Z., JANSKÁ, E., ČERMÁKOVÁ, D., DZÚROVÁ, D. (2010): Migrace a (i)migranti v Česku „Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme“. Sociologické nakladatelství (SLON), Praha, 207 s.
- DRBOHLAV, D., DZÚROVÁ, D., ŠTYCH, P. (2012): Unauthorized Migration (Smuggled versus not Smuggled) across the Czech State Border; (The Role of Physical and Human Environmental Factors). International Migration Review (v tisku).
- DÜVELL, F., ed. (2006): Illegal Immigration in Europe. Beyond Control? Palgrave Macmillan, New York, 271 s.
- Economic Policy Committee and the European Commission, DG ECFIN (2006): The Impact of Ageing on Public Expenditure: Projections for the EU 25 Member States on Pensions, Health Care, Long-term Care, Education and Unemployment Transfers (2004–2050). European Economy, Special Report No 1, Brussels.
- ENGBERSEN, G. (2011): Migration Transitions in an Era of Liquid Migration: Reflections on Fassmann & Reeger. In: Okólski, M. (ed.): Europe: the Continent of Immigrants; Trends, Structures and Policy Implications. IMISCOE Research, Amsterdam University Press, Amsterdam (v tisku).
- ENGBERSEN, G., SNEL, E., DE BOOM, J. (2009): ‘A Van full of Poles’: Liquid Migration from Central and Eastern Europe. In: Blaf, R. et al. (eds.): A Continent Moving West? EU Enlargement and Labour Migration from Central and Eastern Europe. IMISCOE Reports, Amsterdam University Press, Amsterdam, s. 115–140.
- ENTZINGER, H. (2011): Integration in the Netherlands: The Growing Gap between Facts and Policies. Prezentace na konferenci Immigration et intégration en Europe: bilan et perspectives. Grenoble, 23.–25. února 2011, http://www.pacte.cnrs.fr/IMG/pdf_ENTZINGER_Han-2.pdf.
- FASSMANN, H., REEGER, U., SIEVERS, W., eds. (2009): Concepts and Measurements of Migration in Europe. IMISCOE Reports, Amsterdam University Press, Amsterdam, 314 s.
- FASSMANN, H., REEGER, U. (2011): ‘Old’ Immigration Countries in Europe: The Concept and Empirical Examples. In: Okólski, M. (ed.): Europe: the Continent of Immigrants; Trends, Structures and Policy Implications. IMISCOE Research, Amsterdam University Press, Amsterdam (v tisku).
- FIALOVÁ, L., ed. (2009): Population Development in the Czech Republic 2007. Sociologické nakladatelství (SLON), Praha, 142 s.
- GIDDENS, A. (1990): The Consequences of Modernity. Polity Press, Cambridge, 188 s.
- GRABOWSKA-LUSINSKA, I., DRBOHLAV, D., HÁRS, Á. (2011): Immigration Puzzles: Comparative Analysis of the Czech Republic, Hungary and Poland before and after Joining the EU. Saarbrücken, Lap Lambert Academic Publishing, 160 s.
- HÁRS, A. (2011): Immigrant Flows and Stocks in Central and Eastern Europe – the Czech, Hungarian and Polish Experience. In: Grabowska-Lusińska, I., Drbohlav, D., Hárs, Á.: Immigration Puzzles: Comparative Analysis of the Czech Republic, Hungary and Poland before and after Joining the EU. Saarbrücken, Lap Lambert Academic Publishing, s. 22–37.

- HARVEY, D. (1989): *The Condition of Postmodernity: an Inquiry into the Origins of Cultural Change*. Blackwell, Oxford, Cambridge (MA), 392 s.
- HAVELKA, M., MÜLLER, K. (1996): *Procesy transformace a teorie modernizace*. Sociologický časopis, 32, č. 2, s. 143–157.
- HUDDLESTON, T., NIESSEN, J., CHAOIMH, E. N., WHITE, E. (2011): *Migrant Integration Policy Index III*. The British Council and Migration Policy Group, Brussels, 32 s.
- CHISWICK, B. R., HATTON, T. J. (2002): *International Migration and the Integration of Labor Markets*. IZA Discussion Paper, č. 559, <http://www.iza.org/>.
- INGLEHART, R. (1997): *Modernisation and Postmodernisation: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*. Princeton University, Princeton (NJ), 440 s.
- IGLICKA, K., ZIOLEK-SKRZYPCZAK, M. (2010): *EU Membership Highlights Poland's Migration Challenges*, <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=800>.
- JANDL, M. (2007): *Irregular Migration, Human Smuggling, and the Eastern Enlargement of the European Union*. *International Migration Review*, 41, č. 2, s. 291–315.
- JANSKÁ, E., DRBOHLAV, D. (2008): *The Czech Republic*. In: Hönekopp, E., Mattila, H.: *Permanent or Circular Migration? Policy Choices to Address Demographic Decline and Labour Shortages in Europe*. International Organization for Migration, Budapest, s. 35–72.
- KUPISZEWSKA, D., KUPISZEWSKI, M., MARTÍ, M., RÓDENAS, C. (2010): *Possibilities and Limitations of Comparative Quantitative Research on International Migration Flows*. PROMINSTAT, Working Paper No. 4, Thematic Study on Migration Flows, Vienna, 56 s.
- LACHMANOVÁ, L. (2007): *Vývoj a úspěšnost modelů integrace imigrantů (na příkladu Rakouska, Francie a Nizozemska)*. *Geografie*, 112, č. 2, s. 221–236.
- MASSEY, D. (1988): *Economic Development and International Migration in Comparative Perspective*. *Population and Development Review*, 14, č. 3, s. 383–414.
- MENZ, G. (2009): *The Political Economy of Managed Migration; Nonstate Actors, Europeanization, and the Politics of Designing Migration Policies*. Oxford University Press, Oxford, 300 s.
- NOVOTNÝ, J., JANSKÁ, E., ČERMÁKOVÁ, D. (2007): *Rozmístění cizinců v Česku a jeho podmiňující faktory: pokus o kvantitativní analýzu*. *Geografie*, 112, č. 2, s. 204–220.
- OKÓLSKI, M. (2011): *Transition from Emigration to Immigration: Is it the Destiny of Modern European Countries?* In: Okolski, M. (ed.): *Europe: the Continent of Immigrants; Trends, Structures and Policy Implications*. IMISCOE Reports, Amsterdam University Press, Amsterdam (v tisku).
- OKÓLSKI, M., ed. (2011): *Europe: the Continent of Immigrants; Trends, Structures and Policy Implications*. IMISCOE Research, Amsterdam University Press, Amsterdam (v tisku).
- PALLIDA, S. (2005): *Migration between Prohibitionism and the Perpetuation of Illegal Labour*. *History and Anthropology*, 16, č. 1, s. 63–73.
- PAVLÍK, Z. (1977): *Demografická revoluce jako globální zákonitost populačního vývoje*. Výzkumná zpráva HÚ VIII-1-8. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Praha, 217 s.
- PURŠ, J. (1973): *Průmyslová revoluce. Vývoj pojmu a koncepce*. Academia, Praha, 733 s.
- Replacement Migration (2000). *Is It a Solution to Declining and Ageing Populations?* Population Division, Department of Economic and Social Affairs, United Nations Secretariat, New York, 151 s.
- ROMAN, M. D., ROMAN, M., MARIN, D. (2010): *Migration Patterns in Central and Eastern Europe. Study Case on Romania*. *Proceedings of the 5th WSEAS International Conference on Economy and Management Transformation (Volume II)*, West University of Timisoara, Romania, s. 744–749.
- SHELLEY, T. (2007): *Exploited: Migrant Labour in the New Global Economy*. Zed Books, London, New York, 183 s.
- VALENTA, O. (2006): *Prostorové rozmístění imigrantů v České republice se zvláštním zřetelem na Prahu*. Diplomová práce. Přírodovědecká fakulta UK v Praze, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. Praha, Přírodovědecká fakulta UK v Praze, 125 s.
- Výzkum názorů a postojů občanů ČR k problematice zdravotnictví a některým otázkám životního stylu 2010*. Reprezentativní sociologický výzkum. Zpráva o průběhu výzkumu.

- Institut pro studium zdraví a životního stylu, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Praha 2010, 44 s.
- World Migration Report 2010. The Future of Migration: Building Capacities for Change. International Organization for Migration, Geneva, 290 s.
- ZELINSKY, W. (1971): The Hypothesis of the Mobility Transition. *Geographical Review*, 16, č. 2, s. 219–249.
- ZLOTNIK, H. (1999): Trends of International Migration since 1965: What Existing Data Reveals. *International Migration*, 37, č. 1, s. 21–61.

S u m m a r y

IMMIGRATION AND INTEGRATION OF FOREIGNERS IN CZECHIA: SOME THOUGHTS ON THE COUNTRY'S MIGRATION TRANSITION FROM A DAVID TO A NEAR GOLIATH

This article has one primary objective: to summarize, or rather to emphasize, significant findings from select research projects focusing on international migration and the integration of foreigners. These research projects were conducted at Charles University in Prague's Faculty of Science, primarily by researchers in the GEOMIGRATION Research Centre. The following broad topics, which present something of a colourful mosaic of an otherwise very internally structured migration process, comprise the themes discussed in this article: Czechia's migration position among other Central and Eastern European countries, illegal residence and the unauthorized economic activities of immigrants, the spatial organization of foreigners, forms of integration of foreigners and migration/integration policy. The conceptual framework of this article is based on an explanation of migration reality in the broad context of the so-called "migration cycle", in its comparative perspective.

If we compress the above-mentioned mosaic of research topics into one picture, it becomes clear that the migration (and integration) situation in Czechia is, to a certain degree, unique due to its relatively advanced development. This is true both in terms of quantitative parameters and in light of their qualitative manifestations, including instruments for process management – i.e. the advanced and developed nature of migration and integration policies (in all their, as yet, general imperfections – Drbohlav et al. 2010). This can also be seen in the fact that, in terms of numbers of immigrants as well as the determining factors and functioning mechanisms of the migration process (documented here with examples of illegal migration and unauthorized economic activities among foreigners), Czechia is drawing nearer to the characteristics and trends observed in Europe's much more developed immigration countries. In essence, the same is true concerning the form of the current state-promoted integration model ("civic integration"), which, at present, complies with the nature and orientation of the policies of several developed EU countries. The article also points out that, in Czechia, 1) ethnicity, or rather current citizenship, is a very important variable, which can describe significant differences in immigrant behaviour and which substantially shapes the integration process; and 2) those immigrants that, through their own initiative, seek to apply the so-called assimilation model for themselves and assimilate into Czech society are the most satisfied with their life.

The article also emphasizes the fact that, during the current period of global economic crisis, the characteristics of the Czechia's migration situation were almost identical to those of many other developed countries. On the other side of the equation, however, the spatial organization of foreigners in Czechia presents conflicting expressions when compared with the developed world. While at the macro-level, the trend for foreigners to be concentrated in the capital city, other large settlement centres or industrial regions fits with the recorded experiences of the developed immigration world, the intensity of foreigner concentration within Czechia's largest cities continues to be generally low, i.e. the emergence of expansive inner-city "ethnic structures", similar to the many examples from large cities in immigration countries, is not, as yet, evident. Czechia's current migration policy can be classified as "apolitical", employing more active and more systematic approaches, compared with the

past, with a strongly centralized management model centred on the unequivocal dominance of the Ministry of the Interior of the Czech Republic.

If we summarize and utilize the introduced concept of the migration cycle along with its terminology (see Okólski 2011), it becomes clear that, in contrast with all the other countries in Central and Eastern Europe, but possibly with Slovenia as well, Czechia has already completed its take-off period (Hungary and Slovakia are clearly going through this phase) and has entered the so-called expansion phase. After the worst effects of the global economic crisis have been overcome, immigration to Czechia will likely continue to grow in volume.

Fig. 1 – Distribution of foreigners in Czechia. Number of foreigners per 1,000 inhabitants, as of 31. 12. 2008.

Fig. 2 – Spatial distribution of foreigners in municipal districts. Share of foreigners in the total number of foreigners in Prague, as of 31. 12. 2007. Source: Drbohlav et al. 2010.

Fig. 3 – Share of foreigners in the total population of the various municipal districts and their structure, as of 31. 12. 2007. In the legend, from the top: Slovaks; Russians; Ukrainians; Chinese; Vietnamese; EU-15 citizens, Iceland, Norway, Sweden; citizens of developed, non-European countries; other.

Pracoviště autora: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, GEOMIGRACE – Geografické migrační centrum, Albertov 6, 128 43 Praha 2; e-mail: drbohlav@natur.cuni.cz.

Do redakce došlo 15. 7. 2011; do tisku bylo přijato 21. 10. 2011.

Citační vzor:

DRBOHLAV, D. (2011): Imigrace a integrace cizinců v Česku: Několik zastavení na cestě země v její migrační proměně z Davida na téměř Goliáše. *Geografie*, 116, č. 4, s. 401–421.